

INFORMATOR
MUZEUM
W. GRUDZIADZU

RXXV, Nr 1 (135)

1-VI 1984

Redakcja: Bożena Sikorska-Nowacka

Winiety: Krzysztof Cander

Zdjęcia: Brygida Bruchwalska, Roman Mechliński

Klisze: Zakłady Graficzne w Toruniu

Druk: Grudziądzkie Zakłady Graficzne im. Wiktora Kulerskiego w Grudziądzu

W·Ź·S·T·A·W·Ź S·T·A·Ł·E

+ HISTORIA GRUDZIĄDZA

+ GALERIA WSPÓŁCZESNEGO MA-
LARSTWA POMORSKIEGO

Muzeum w Grudziądzu przy ul. Wodnej 3/5 (Działy: Sztuki, Etnografii i Naukowo-Oświatowy z Biblioteką) i ul. Spichrzowej nr 9 (Dział Historii) jest otwarte: we wtorki — 10.00—18.00 (wstęp bezpłatny), środy, czwartki i soboty — 10.00—15.00, piątki — 13.00—18.00, wolne soboty — 10.00—16.00, niedziele i święta — 10.00—14.00. W poniedziałki i dni poświęczone Muzeum jest zamknięte. Opłata za wstęp wynosi (do dnia 29 lutego 1984 r.): normalna — 4 zł, ulgowa — 2 zł, a dla młodzieży szkolnej i wojska w grupach powyżej 10 osób — 1 zł od osoby; natomiast od dnia 1 marca 1984 r. opłata wzrosła do: 8.—, 6.— i 4.— w odpowiednich rodzajach biletów. Wycieczkom i grupom zgłoszonym uprzednio w Dziale Naukowo-Oświatowym zapewnia się przewodnika.

WYSTAWY CZAŚCOWE

POLSKA SZTUKA WSPÓŁCZESNA I. Wystawa prac współczesnych malarzy i grafików polskich zakupionych dla Grudziądzkiego Muzeum z Państwowego Funduszu Zamówień Plastycznych Ministerstwa Kultury i Sztuki w Warszawie. Ekspozycja — obejmująca 43 prace — była czynna w salach naszego Muzeum od 12 marca 1983 r. do 24 czerwca 1984 r.

POLSKA SZTUKA WSPÓŁCZESNA II. Ekspozycja 33 prac współczesnych malarzy i rzeźbiarzy polskich zakupionych dla Muzeum Okręgowego w Toruniu przez PFZP MKiS w Warszawie. Wystawa była dostępna w Grudziądzkim Muzeum od 30 kwietnia 1983 r. do 24 czerwca 1984 r.

MEDALE JANA WYSOCKIEGO. Wystawa ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy, ukazująca na przykładzie 64 medali dorobek artysty z lat 1908—1950. Ekspozycję uzupełniały obrazy malarzy z kręgu Jana Wysockiego. Wystawa była czynna od 12 października 1983 r. do 15 lutego 1984 r.

BRON BIAŁA. Kontynuacja wystawy ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu, dająca — na przykładzie 35 egzemplarzy — chronologiczny przegląd najważniejszych typów broni białej od średniowiecza po wiek XIX. Ekspozycja była dostępna w salach naszego Muzeum od 12 października 1983 r. do 15 lutego 1984 r.

LUDOWE MALARSTWO NA SZKLE. Kontynuacja wystawy ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu, prezentującej kolekcję podtatrzańskiej sztuki ludowej — na przykładzie 85 prac malarskich na szkle — najbardziej znanych i cenionych autorów. Wystawa była czynna w salach Grudziądzkiego Muzeum od 26 listopada 1983 r. do 11 kwietnia 1984 r.

BRON MYŚLIWSKA. Kolejna wystawa z cyklu pokazów broni ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu i Muzeum w Grudziądzu, prezentująca okazy broni używanej w celach łowieckich od XVII do początków XX wieku, m.in. kuszę myśliwską, strzelby skałkowe, kapiszonowe, dubeltówki, kordelasy. Uzupełnieniem wystawy były elementy uzbrojenia myśliwskiego (prochownice, torby, pasy). Wystawa została otwarta w dniu 28 lutego i była dostępna do 24 czerwca 1984 r.

POLSKA WYCINANKA LUDOWA. Ekspozycja specyficznego dla polskiej kultury ludowej rodzaju twórczości, prezentująca — ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu — pokonkursowy wybór prac współczesnych mieszkańców wsi poszczególnych regionów kraju. Na wystawie znalazły się m.in. wycinanki kurpiowskie, łowickie, opoczyńskie, piotrkowskie, sieradzkie, kieleckie, lubelskie. Wystawa była czynna w Grudziądzkim Muzeum od 18 kwietnia do 21 czerwca 1984 r.

WYSTAWY RUCHOME

I. KLUB „RUCH” w MARUSZY k. GRUDZIĄDZA

1. Żołnierz w malarstwie polskim (zestaw II — kontynuacja z 1983 r.) — I.I.—27.I.1984 r.
2. Warszawa w malarstwie — 27.I.—30.VI.1984 r.

II. SZKOŁA PODSTAWOWA W DUSOCINIE

1. Dawne polskie militaria w reprodukcji (kontynuacja z 1983 r.) — I.I.—27.I.1984 r.
2. Autoportrety malarzy polskich w reprodukcji — 27.I.—30.VI.1984 r.

ANNA WAJLER

Kustosz Muzeum w Grudziądzu

ŻYCIE KULTURALNE GRUDZIĄDZA W LATACH MIĘDZYWOJENNYCH

Komentarz do wystawy

Muzeum w Grudziądzu udostępniło zwiedzającym w kwietniu 1983 r. nową ekspozycję czasową pt. „Życie kulturalne Grudziądza w latach międzywojennych”. Zorganizowanie tej wystawy było możliwe dzięki współpracy z pokrewnymi instytucjami — jak Biblioteka i Archiwum w Grudziądzu — oraz osobami prywatnymi, które odpowiedziały przychylnie na naszą prośbę o wypożyczenie eksponatów. Nie po raz pierwszy zresztą grudziądzanie służyli Muzeum swoimi zbiorami i chętnie udzielali wszelkich informacji.

Założeniem wystawy było pokazanie najważniejszych przejawów i form życia kulturalnego Grudziądza, uzależnionego w latach międzywojennych bardzo silnie od sytuacji polityczno-gospodarczej miasta i związanego mocno z tradycją walki

o zachowanie jego polskości. Grudziądz należał bowiem przed 1920 rokiem do miast wyjątkowo silnie zgermanizowanych, a i w dwudziestolecie międzywojennym narażony był na nacisk rewizjonizmu niemieckiego. Natomiast sytuacja gospodarcza miasta często determinowała działalność wielu instytucji i towarzyszystw kulturalnych, utrzymywanych w przeważającej części przez społeczeństwo.

Życie kulturalne Grudziądza tego okresu przedstawiono poprzez prezentację trzech głównych jego dziedzin: działalność instytucji i towarzyszystw kulturalnych, wydawnictwa i twórczość artystyczną. Na wystawie znalazło się szereg rzadkich już dziś druków ilustrujących tę działalność.

Dział I — Instytucje i towarzystwa kulturalne

W dziale tym wyeksponowano materiały (druki, fotografie) ilustrujące działalność najważniejszych instytucji i towarzystw w mieście. Należała do nich największa na Pomorzu Biblioteka Towarzystwa Czytelni Ludowych, której powstanie wiąże się z przeniesieniem w lutym 1921 r. — po przegranej plebiscycie na Warmii i Mazurach — sekretariatu TCL z Olsztyna do Grudziądza. Umieszczono go w budynku przy obecnej ul. Świerczewskiego 28, w którym do końca I wojny światowej mieściły się Biblioteka i Muzeum Miejskie. W budynku tym znalazły miejsce biura Towarzystwa,

składnica książek i przeźroczy obsługująca cały okręg, wypożyczalnia i czytelnia. W związku ze wzrostem liczby czytelników uruchomiono filie w Małym Tarpnie i na Przedmieściu Chełmińskim. Komitet Powiatowy TCL przejął poza tym zbiory muzealne tworząc w 1921 r. sekcję muzealną.

Muzeum, zlokalizowane w tym samym co Biblioteka budynku, posiadało następujące działy: przedhistoryczny, przemysłu artystycznego, kulturalno-historyczny, numizmatyczny, etnograficzny i przyrodniczy. Honorowym kustoszem tej placówki został kapelan wojskowy

ks. dr Władysław Łęga, wybitny znawca regionu, autor cennych prac naukowych z dziedziny archeologii i etnografii (część dorobku dra W. Łęgi pokazano na wystawie), który pełnił tę funkcję do września 1939 r. Ks. dr Łęga był także spiritus movens grudziądzkiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Krajoznawczego. Dzięki jego niespożytej energii PTK należało do najaktywniejszych towarzystw w Grudziądzu. Prowadziło ożywioną działalność odczytową poświęconą głównie Pomorzu, wydawało przewodniki po mieście, pocztówki, organizowało wycieczki. O znaczeniu Towarzystwa świadczy fakt, iż dr Łęga zasiadał w Komitecie honorowym Pierwszego Ogólnopolskiego Kongresu Krajoznawczego w 1929 r.

Do znanych w mieście towarzystw należało Towarzystwo Fotograficzne „Słońce”, które propagowało fotografię organizując odczyty, pokazy i wystawy, z których najbardziej znaną była otwarta w 1933 r. Pomorska Wystawa Sztuki Fotograficznej. W Towarzystwie tym działał m.in. mjr Henryk Gąsiorowski, geograf i krajoznawca, interesujący się szczególnie sztuką huculską, autor licznych zdjęć Grudziądza, wydanych m.in. w specjalnym albumie przez Salon Malarzy Krakowskich w Krakowie. Obok Gąsiorowskiego fotografem Grudziądza był Stanisław Bochnig, którego doskonale wydany „Przewodnik kartkowy z planem i kroniką miasta”, można było zobaczyć na wystawie.

Liczne i bardzo popularne w Grudziądzu przed wojną towarzystwa śpiewacze sięgały swym rodowodem do początku stulecia, kiedy to dawały nie tylko możliwość artystycznego wyżycia się, lecz były miejscem spotkań i konsolidacji polskiego środowiska. Na wystawie znalazły się dokumenty ilustrujące działalność Towarzystwa Śpiewu „Lutnia” (powstało w 1910 r. jako chór mieszany z członków chóru Towarzystwa Przemysłowców w Grudziądzu), Towarzystwa Śpiewaczego „Moniuszko” (powołane oficjalnie w 1918 r., lecz jego początki sięgały roku 1911, kiedy to istniało jako kółko śpiewa-

cze przy Towarzystwie Ludowym), Chóru męskiego „Echo” (1925) i Chóru męskiego „Sygnał” przy Kolejowym Przystopieniu Wojskowym w Grudziądzu (1933 r.). To liczne środowisko miłośników śpiewu zorganizowało w 1927 r. — z inicjatywą zarządu chóru „Echo” — II Okręg Pomorski Związku Kół Śpiewaczych z siedzibą w Grudziądzu. Prócz amatorskich zespołów śpiewaczych działało w Grudziądzu Towarzystwo Muzyczne im. Stanisława Moniuszki, które urządzało szereg koncertów z udziałem światowej sławy muzyków i śpiewaków. Wielką popularnością cieszyły się występy orkiestr wojskowych (na wystawie pokazano bogaty zestaw afiszów reklamujących te koncerty). Ożywiona działalność w tej dziedzinie była możliwa dzięki ludziom zafascynowanym muzyką i śpiewem, takim jak np.: Karol Baryła, Franciszek Heyna, Paweł Szmelter, Paweł Osieński, Paweł Malinowski, czy dyrygenci orkiestr wojskowych: Aleksander Dulin, Piotr Hryniewicz, Stanisław Szpulecki — autor hejnału grudziądzkiego, którego autorski zapis nutowy pokazaliśmy na wystawie.

O ambicjach kulturalnych społeczeństwa świadczy fakt utrzymania w Grudziądzu teatru. Teatr Pomorski, zorganizowany przez Towarzystwo Akcyjne, mieścił się w budynku strzelnicy odkupionym od niemieckiego Bractwa Kurkowego. Utrzymywany był przez społeczeństwo, gdyż subwencja Rady Miejskiej wystarczała jedynie na pokrycie kosztów zużycia prądu i gazu. Oficjalne otwarcie teatru nastąpiło 21 września 1921 r. Pracował on w niezwykle ciężkich warunkach, z trudem zdobywał sprzęt, rekwizyty i kostiumy. Przyznana w 1922 r. dotacja rządowa umożliwiła przeprowadzenie remontu. Wszystkie te wysiłki zniweczył pożar w 1923 r., który strawił scenę i widownię. Grudziądzanie przystąpili do odbudowy sceny powołując w tym celu Komitet Odbudowy Teatru. Wkrótce ciężar odbudowy przejęła na siebie Rada Miejska. Nie zrezygnowano w tym czasie z przedstawień, które od-

bywały się w sali „Tivoli”. W lutym 1925 r. nastąpiło otwarcie nowo wybudowanego teatru pod nazwą — Teatr Miejski. Uroczystości towarzyszyła okolicznościowa jedno-dniówka opracowana przez red. L. Łydko i J. Stanacha. Z początkiem sezonu 1925/1926 z teatrów w Toruniu, Bydgoszczy i Grudziądzu utworzono Zjednoczone Teatry Miejskie. Ten interesujący eksperyment zakończył się fiaskiem ze względu na niewystarczające dotacje państwowe. Mimo kłopotów z utrzymaniem sceny teatralnej próbowano stworzyć na wzór Sopotu Operę Leśną w tzw. Leśniczówce w Parku Miejskim. Przedsięwzięcie to rychło upadło, (na wystawie można było obejrzeć ładnie wydany przez J. Stanacha program Opery z 1928 r.). Brak środków był bezpośrednią przyczyną likwidacji teatru. W 1930 r. Rada Miejska podjęła uchwałę o przekazaniu budżetu teatralnego na fundusz dla bezrobotnych. Przez dwa kolejne sezony istniała jeszcze w mieście scena zawodowa lecz na bardzo niskim poziomie. W roku 1934 administrację teatru przejął Oddział Związku Legionistów w Grudziądzu. Była to już jednak scena amatorska nie zaspokajająca ambicji mieszkańców. Chętniej odwiedzano czynny od 1930 r. w Domu Żołnierza — Teatr Garnizonowy, który reprezentował typ teatru popularnego o cha-

rakterze rozrywkowym i dydaktyczno-wychowawczym. Dobrze zorganizowany i na niezłym poziomie był samowystarczalny, miał znaczne zasługi dla środowiska i miasta.

W pierwszym dziesięcioleciu po odzyskaniu niepodległości najpopularniejszą formą rozrywki były organizowane przez grudziądzkie towarzystwa wieczorki, zabawy karnawałowe, majówki i wycieczki. W latach trzydziestych te formy rozrywki należały już w zasadzie do przeszłości. Pojawiła się bowiem bardzo silna konkurencja — radio i kino, co zostało także uwzględnione na wystawie. W Grudziądzu istniały trzy kina: „Gryf” i „Orzeł”, których właścicielem był St. Gorczyca oraz kino „Apollo” należące do Franciszka Kaubego, które jako pierwsze na Pomorzu wprowadziło film dźwiękowy.

W dziale tym przedstawiono także uroczystości towarzyszące wielkim wydarzeniom o znaczeniu narodowym, w których uczestniczyli mieszkańcy miasta, jak np. sprowadzenie zwłok Henryka Sienkiewicza (1924 r.) i Juliusza Słowackiego (1927 r.) do kraju. Na wystawie znalazł się wydany drukiem przez Towarzystwo „Pobudka” — uczniów Państwowego Seminarium Nauczycielskiego im. St. Staszica w Grudziądzu — odczyt wygłoszony z tej okazji.

Dział II — Wydawnictwa

W dziale tym przedstawiono grudziądzkich wydawców, czasopiśmiennictwo, książki wydawane przez miejscowych autorów i drukowane w grudziądzkich drukarniach, różnego rodzaju wydawnictwa jubileuszowe oraz okolicznościowe jednodniówki. Poczesne miejsce na wystawie miały Zakłady Graficzne i Wydawnicze Wiktora Kulerskiego, wydawcy ukazującej się od 1894 r. popularnej „Gazety Grudziądzkiej”, która miała olbrzymie

zasługi w utrzymaniu polskości tych ziem podczas zaborów. Od 1922 r. „Gazeta” była oficjalnym organem ludowców. W latach międzywojennych utrzymała profil „gazety dla ludu”, co wobec rosnących wymagań czytelników zmniejszyło jej poczytność w mieście, lecz nadal była popularna wśród mniej wyrobionych odbiorców. Cofnięcie zamówień na druki rządowe po opowiedzeniu się „Gazety” przeciw sanacyjnemu rządowi i konflikt wśród ludowców,

w wyniku którego PSL „Piast” przekształciło się w Stronnictwo Ludowe, a także błędy w zarządzaniu i ciągły wzrost zadłużenia przyczyniły się do upadku „Gazety”. Po śmierci Wiktora Kulerskiego (18.IX. 1935 r.) wydawnictwo przejął jego syn Witold. Wkrótce potem zakłady na wniosek wierzycieli objęte zostały nadzorem sądowym. W maju 1938 r. „Gazetę” wykupił Zarząd Wojewódzki SL w Poznaniu, dokąd przeniesiono ją w ciągu jednej nocy. Przez wszystkie lata istnienia „Gazeta Grudziądzka” wydawała dla swych abonentów bezpłatnie barwne obrazki, kalendarze ścienne i książki, z których abonenci mogli tworzyć Biblioteczkę Czytelników „Gazety Grudziądzkiej”. Wydawała też dodatki prasowe jak: *Dobra Gospodyni*, *Gospodarz i Osadnik*, *Robotnik*, *Dodatek Rolniczo-Przemysłowy*, *Gość Święteczny*, *Przyjaciel Działwy*, *Przyjaciel Młodzieży*, *Śmiech*, które przedstawione zostały na wystawie.

Najważniejszym, obok „Gazety Grudziądzkiej”, dziennikiem lat międzywojennych był „*Goniec Nadwiślański*”, wywodzący się z wyda-

wanego jeszcze przed 1920 r. „*Przyjaciela Ludu*”. Pismo to wydawane od 1925 r. (od 1928 r. własność W. Kulerskiego) było niewątpliwie centralnym, lokalnym organem Grudziądza, zawierającym bogaty materiał informacyjny dotyczący wszelkich przejawów życia miasta. Po zlikwidowaniu zakładów w Tuszewie wydawcą „*Gońca*” zostało Towarzystwo Prasowe „*Oświata*” w Poznaniu. Prócz tych dzienników w mieście wydawano szereg czasopism, często o charakterze efemeryd, z których wiele pokazano na wystawie, a wśród nich pierwszy ilustrowany miesięcznik jaki ukazał się w Grudziądzu „*Świat i Prawda*” (założony w 1923 r. przez Zenona Gątkowskiego z Nowej Wsi, od 1926 r. dwutygodnik), „*Strażnica Bałtycka*” (wydawana w l. 1924—1928 przez Związek Powstańców i Wojaków oraz Związek Oficerów Rezerwy), „*Mównica Publiczna*” (miesięcznik społeczny), „*Echo Świata*” (magazyn ilustrowany), „*Nauczyciel Pomorski*” (Okólnik Organizacyjny Pomorskiego Oddziału Okręgowego Stowarzyszenia Chrześcijańsko-Narodowego Nauczycielstwa Szkół

fragment wystawy — wydawnictwa grudziądzkie

Powszechnych), „Tygodnik Parafialny”, „Strażak Pomorski” (organ Związku Straży Pożarnych woj. pomorskiego), „Warsztat Szewski”, „Radioświat” (dwutygodnik poświęcony radiotechnice) i inne.

W związku z bujnym rozkwitem prasy w Grudziądzu działała tu liczna grupa dziennikarzy zorganizowana w Syndykacie Dziennikarzy Pomorskich. Do jednych z najaktywniejszych należał *Ludwik Łydko*. Redagował on m.in. „Gazetę Pomorską” (wydawaną w 1921 r. przez Drukarnię Pomorską) i „Dziennik Bydgoski”. W 1924 r. założył *Pomorską Agencję Prasową*, którą kierował do wybuchu wojny. Do znanych redaktorów grudziądzkich w l. 1920—1930 należał *Leon Sobociński*. Szczególną popularność przyniosły mu szopki: „Szopka leśna” i „Przybieżeli do choinki posłowie”, nawiązujące do lokalnych wydarzeń i znanych osobistości.

Przy tak intensywnym ruchu wydawniczym w mieście działały liczne małe drukarnie, drukujące róż-

nego rodzaju wydawnictwa okolicznościowe, a także książki. Kwitła działalność literacka, uprawiana nie tylko przez dziennikarzy. Fowiastki historyczne pisał m.in. ks. *Julian Łukaszkiewicz* (kierujący Archiwum Miejskim), we współczesnej powieści obyczajowej specjalizował się nauczyciel i radny miejski z ramienia PPS *Ferdynand Naumeuer*, piszący pod pseudonimem *Mirostław Beztuda*. W dziale tym pokazano także literacką twórczość *dra Władysława Łęgi*, np. wiersze zebrane w zbiorku pt. „Z pomorskich łańców”. Na wystawie nie zabrakło zdjęć prezentujących księgarnie grudziądzkie, a wśród nich największą w mieście Księgarnię braci *Bażańskich* czynną od 1920 r. do wybuchu wojny, w której można było zakupić wszystkie nowości literackie, poezję i dramaturgię współczesną. Dział zdobyły liczne barwne reprodukcje malarstwa polskiego o tematyce historycznej wydawane przez *Kulerskiego*.

Dział III — Życie artystyczne

Życie artystyczne Grudziądza tego okresu reprezentowała Pomorska Szkoła Sztuk Pięknych *Wacława Szczeblewskiego*, Szkoła Malarstwa i Zdobnictwa *Wacława Piórczyńskiego* oraz twórczość rodzimych artystów.

Powstanie Pomorskiej Szkoły Sztuk Pięknych związane było z działalnością powołanej w lipcu 1920 r. *Rady Pomorskiej*, której prezesem był organizator ruchu młodokaszubskiego *dr Aleksander Majkowski*. Z jego to inicjatywy zorganizowano *Pierwszą Pomorską Wystawę Sztuk Pięknych Artystów Pomorskich* w gmachu Muzeum przy ówczesnej ulicy Legionów. Otwarcia wystawy w dniu 7 czerwca 1921 r. dokonał Naczelnik Państwa *Józef Piłsudski*. Rada Pomorska zadbała o odpowiednią reklamę w prasie, wydała też specjalny katalog. Ogromne powodzenie wystawy było bezpośrednią przyczyną powołania w dniu 4 lipca 1921 r. *Stowarzyszenia Artystów Pomorskich*, które nie

wykazało jednak większej aktywności. W tym czasie zaprzestała działalności Rada Pomorska. W organizacji wystawy brał czynny udział prof. rysunku w Seminarium Nauczycielskim — *Wacław Szczeblewski*. Wkrótce też życie plastyczne Grudziądza skupiło się wokół prywatnej *Pomorskiej Szkoły Sztuk Pięknych Wacława Szczeblewskiego*, której otwarcie nastąpiło 1 listopada 1922 r. Pierwszą wystawę prac uczniów zorganizowano już w 1923 r., a w roku następnym szkoła otrzymała koncesję od Ministerstwa Wyznań i Oświaty. W 1925 r. wzięła udział w I Pomorskiej Wystawie Rolnictwa i Przemysłu w Grudziądzu, gdzie prace uczniów zostały wysoko ocenione. Od 1928 r. rozwinęła się współpraca z *dr. T. Majkowskim* w zakresie pomorskiej sztuki regionalnej, którą wprowadzono do programu szkoły. Zainteresowanie motywami sztuki kaszubskiej znalazło swój wyraz w polichromii grudziądzkiego kościoła

Z otwarcia wystawy w dniu 17 kwietnia 1983 r. — sala prezentująca twórczość artystyczną

garnizonowej wykonanej w 1929 r. pod kierunkiem W. Szczeblewskiego. Działalność szkoły zilustrowano licznymi dokumentami, katalogami, zdjęciami, dyplomami, a także przykładami twórczości zarówno mistrza (m.in. Panorama Grudziądza, portrety), jak i jego uczniów, wśród których wyróżniły się prace *Inger Borchsenius*. Pokazano także rysunki i akwarele *Franciszka Szymańskiego*, grafikę użytkową (ilustracje w wydawnictwach) *Edmunda Konkla* i *Alojzego Patoki* oraz wykonane przez uczniów (*Edwarda Balcerzaka*, *Zbigniewa Urbanowskiego* i *Bolesława Zacharka*) formy ceramiczne, w których zastosowano motywy sztuki kaszubskiej. Okres istnienia szkoły w mieście to lata dużego zainteresowania sztuką. Poza wystawami miejscowych artystów organizowano również dwa razy do roku, wystawy malarzy z innych regionów, pokazywano także sztukę ludową. Zainteresowanie to wyraźnie zmalało po przeniesieniu PSSP do Gdyni w roku szkolnym 1933/34. Miejscowi artyści próbowali kontynuować swą dawną działalność w Towarzystwie Miłoś-

ników Sztuki, które zorganizowało dwie wystawy w 1934 i 1936 r., lecz nie znalazły one szerszego oddźwięku wśród mieszkańców miasta. Pozostali w Grudziądzu młodzi adeptci sztuki znaleźli możliwość nauki w prowadzonej przez *Wacława Piórczyńskiego Szkołę Malarstwa i Zdobnictwa w Grudziądzu*, która prócz zajęć z malarstwa, kładła duży nacisk na sztukę stosowaną i wykorzystanie w niej motywów ludowych. Na wystawie prócz zdjęć i dokumentów ilustrujących działalność szkoły można było zobaczyć projekty i realizacje druków reklamowych autorstwa *Wacława Piórczyńskiego*, jego rysunki i obrazy. Z uczniów szkoły zaprezentowano akwarele *Bronisława Justusa* i młodzieńcze prace *Teodora Nowaka*.

Wystawie „Życie kulturalne Grudziądza w latach międzywojennych” towarzyszyły obrazy grudziądzkich malarzy owych lat, a przede wszystkim widoki miasta *Wilhelma Burzy* i pejzaże *Bruno Franowskiego*, nadając ekspozycji dodatkowego uroku utrwalonych na płótnie minionych dni.

ANNA WAJLER

Z NASZEGO MUZEUM

* Frekwencja zwiedzających zbiory grudziądzkiego Muzeum — zarówno w salach jak i poza gmachem Muzeum — wyniosła w ciągu roku 1933 ogółem 15 435 osób. Wystawy stałe i czasowe w salach Muzeum obejrzało ogółem 13 496 osób, w tym 275 wycieczek z 7 359 uczestnikami, natomiast wystawy w terenie — 1 539 osób. Szczegółowe zestawienie frekwencji przedstawia się następująco:

A. WYSTAWY STAŁE

1. Najdawniejsze dzieje północnej części ziemi chełmińskiej (czynna od 1.I. do 13.III.1983 r.).
2. Wczesnośredniowieczne Gruczno, gm. Swiecie n. Wisłą (czynna jw.).
3. Historia Grudziądza (czynna cały rok).
4. Galeria Współczesnego Malarstwa Pomorskiego (czynna cały rok).

B. WYSTAWY CZASOWE

1. Polski haft ludowy (kontynuacja z 1982 r.) — 1—16.I.1983 r.; 13 dni ekspozycyjnych; 359 osób, w tym 7 wycieczek ze 195 uczestnikami.
2. Secesja (kontynuacja z 1982 r.) — 1.I.—22.II.1983 r.; 44 dni ekspozycyjne; 1 478 osób, w tym 29 wycieczek z 772 uczestnikami.
3. Polska sztuka współczesna I — 12.III.—31.XII.1983 r.; 209 dni ekspozycyjnych; 9 321 osób, w tym 173 wycieczki z 4 804 uczestnikami. Wystawa przedłużona na I półrocze 1984 r.
4. Życie kulturalne Grudziądza w latach międzywojennych — 17.IV.—14.VIII.1983 r.; 87 dni ekspozycyjnych; 4 936 osób, w tym 94 wycieczki z 2 824 uczestnikami.
5. Polska sztuka współczesna II — 30.IV.—31.XII.1983 r.; 192 dni ekspozycyjne; 8 735 osób, w tym 155 wycieczek z 4 423 uczestnikami. Wystawa przedłużona na I półrocze 1984 r.
6. Medale 1890—1920 — 30.V.—14.VII.1983 r.; 39 dni ekspozycyjnych; 2 145 osób, w tym 42 wycieczki z 1 327 uczestnikami.
7. Malarstwo Stanisława Lentza — 28.VI.—2.X.1983 r.; 83 dni ekspozycyjne; 4 449 osób, w tym 56 wycieczek z 2 002 uczestnikami.
8. Rysunki Jana Matejki — 8.IX.—8.XI.1983 r.; 52 dni ekspozycyjne; 2 465 osób, w tym 47 wycieczek z 1 176 uczestnikami.
9. Medale Jana Wysockiego — 12.X.—31.XII.1983 r.; 68 dni wystawowych; 2 905 osób, w tym 71 wycieczek z 1 764 uczestnikami. Wystawa przedłużona na I kwartał 1984 r.
10. Broń biała — jak wyżej.
11. Ludowe malarstwo na szkle — 26.XI.—31.XII.1983 r.; 30 dni wystawowych; 1 156 osób, w tym 30 wycieczek z 719 uczestnikami.

C. WYSTAWY RUCHOME (w terenie)

I. KLUB przy ul. KWIATOWEJ w GRUDZIĄDZU

1. Żołnierz w malarstwie polskim w reprodukcji (zestaw II) — 13.IX.—31.XII.1983 r.; 600 osób.

II. KLUB „RUCHU” w MARUSZY k. GRUDZIĄDZA

1. Dawne polskie militaria w reprodukcji — 20.IV.—31.VIII.1983 r.; 250 osób.
2. Żołnierz w malarstwie polskim w reprodukcji (zestaw I) — 2.IX.—31.XII.1983 r.; 250 osób (wystawa przedłużona na styczeń 1984 r.).

III. SZKOŁA PODSTAWOWA W DUSOCINIE

1. Dawne polskie militaria w reprodukcji — 1.IX.—31.XII.1983 r.; 250 osób
(wystawa przedłużona na styczeń 1984 r.).

D. WYSTAWY OBJAZDOWE

I. MUZEUM OKRĘGOWE W ELBLĄGU

1. Portret na banknotach polskich i obcych ze zbiorów Muzeum w Grudziądzu
— 14.X.—18.XI.1983 r.; 589 osób.

Niektóre dane statystyczne z działalności Muzeum w Grudziądzu w roku 1983 r.:

- liczba eksponatów (stan na dzień 31.XII.1983 r.): 17 486 sztuk = 13 714 pozycji inwentarzowych
- w tym nabytki w ciągu roku 1983:
 - zakupy własne — 67 pozycji za sumę 145 400,—
 - dary — 38 „
 - przekazy — 41 „
 - badania terenowe — 242 ..
- działalność oświatowa:
 - prelekcje — 39 (13 tematów) dla 1 678 osób
 - lekcje muzealne — 65 (10 tematów) dla 1 690 osób
 - koncerty — 6 dla 640 słuchaczy
- księgozbiór Muzeum (stan na dzień 31.XII.1983 r.):
 - wydawnictwa zwarte — 2 922 woluminy
 - czasopisma — 211 roczników
 - wydawnictwa specjalne (katalogi i in.) — 2 772 pozycje
- zatrudnienie (stan na dzień 31.XII.1983 r.):
 - pracownicy działalności podstawowej z wykształceniem wyższym — 10 osób
 - pomocnicy muzealni — 12 osób
 - pracownicy administracji — 5 osób
 - pracownicy techniczni — 7 osób

Ekspozycja broni myśliwskiej w salach grudziądzkiego Muzeum

☆ W pierwszym półroczu 1984 r. zaszyły następujące zmiany w wystawach czasowych eksponowanych w gmachu głównym Muzeum:

— w dniu 15 lutego zamknięto dwie wystawy, czynne od 12 października 1983 r. (każda przez 106 dni ekspozycyjnych): „Medale Jana Wysockiego” ze zbiorów Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy oraz „Proń biała” ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu. Wystawy te obejrzały ogółem 5.232 osoby, w tym 133 wycieczki z 3.372 uczestnikami;

— w dniu 28 lutego otwarto wystawę pn. „Broń myśliwska” ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Toruniu i Muzeum w Grudziądzu, która była dostępna dla zwiedzających do 24 czerwca 1984 r. (łącznie 94 dni ekspozycyjne). W tym czasie obejrzało ją 5.713 osób, w tym 135 wycieczek z 3.504 uczestnikami;

— w dniu 11 kwietnia zamknięto wystawę ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu pt. „Luźne malarstwo na szkło”, czynną w salach naszego Muzeum od 24 listopada 1983 r. (ogółem 116 dni ekspozycyjnych). Zwiedziły ją ogółem 5.921 osoby, w tym 154 wycieczki z 3.913 uczestnikami;

— w dniu 18 kwietnia otwarto wystawę ze zbiorów Muzeum Etnograficznego w Toruniu — „Polska wycinanka ludowa”, dostępną dla zwiedzających do 24 czerwca 1984 r. (przez 50 dni ekspozycyjnych). Obejrzało ją ogółem 3.260 osób, w tym 70 wycieczek z 1.862 uczestnikami;

— w dniu 24 czerwca zamknięto (oprócz wystaw: „Broń myśliwska” i „Polska wycinanka ludowa”) dwie ekspozycje kontynuowane od 1983 r.: „Polską sztukę współczesną I”, czynną od 12 marca 1983 r. (łącznie przez

Wykonawczynie koncertu w dniu 1 kwietnia 1984 r.

351 dni ekspozycyjnych), którą obejrzało ogółem 17.598 osób, w tym 377 wycieczek z 10.087 uczestnikami oraz „Polską sztukę współczesną II”, czynną od 30 kwietnia 1983 r. (łącznie 334 dni ekspozycyjne), którą zwiedziło ogółem 17.012 osób, w tym 359 wycieczek z 9.705 uczestnikami.

✱ W kwietniu 1984 r. odbyły się w salach Muzeum dwa koncerty kameralne, finansowane przez Wydział Kultury, Kultury Fizycznej i Turystyki Urzędu Miejskiego w Grudziądzu:

- 1 kwietnia** — koncert słowno-muzyczny pt. „Baśnie i czary w muzyce i poezji”. Wykonawczynie: **Hanna Skarżanka** — recytacje, **Alicja Paleta** — fortepian. W programie: utwory poetyckie Adama Mickiewicza, Cypriana Kamila Norwida i Czesława Miłosza oraz kompozycje fortepianowe Sergiusza Prokofiewa i Maurycego Ravela. Frekwencja: ca 100 osób;
- 18 kwietnia** — koncert zespołu „**Capella Bydgosiensis**” Filharmonii Pomorskiej im. I. Paderewskiego w Bydgoszczy **pod dyr. Włodzimierza Szymańskiego**, zespół śpiewaków oraz soliści: **Wojciech Pospiech** (tenor) — Ewangelista, **Jerzy Szewczyk** (bas) Jezus, **Anna Marcoń** (sopran), **Wiesław Grajkowski**, **Andrzej Szweda** (tenory). W programie: **G. F. Telemann** — **Pasja wg św. Łukasza**. Frekwencja: ca 130 słuchaczy.

✱ W ramach systematycznych akcji oświatowych zorganizowano w salach grudziądzkiego Muzeum w **pierwszym półroczu 1984 r. 19 prelekcji dla ogólnej liczby 507 słuchaczy**. Obok pracowników merytorycznych Muzeum prelekcje wygłosili następujący wykładowcy z innych ośrodków: **mgr Tomasz Bylicki** z Muzeum Narodowego w Warszawie („**Dawne i współczesne kolekcjonerstwo polskie**” — wykład z przeźrocami zorganizowany wspólnie z grudziądzkim Oddziałem PTAiN), **mgr Rajmund Kuczma**, emerytowany dyrektor Muzeum Okręgowego im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy („**Polskie odznaki pułkowe**” — wykład połączony z zebraniem sprawozdawczo-wyborczym Oddziału PTAiN), **mgr Lubomira Tyczyńska** z **Muzeum Etnograficznego** w Toruniu („**Polska wycinanka ludowa**” — wykład połączony z prezentacją technik i narzędzi służących wycinankarstwu, zorganizowany z okazji otwarcia w salach naszego Muzeum wystawy wycinanek ludowych ze zbiorów toruńskiego Muzeum).

W tym samym okresie — poza prelekcjami w gmachu Muzeum — wygłoszono **2 wykłady poza Muzeum** dla łącznej liczby **180 słuchaczy** oraz zorganizowano — na wystawach stałych i czasowych w salach Muzeum — ogółem **62 lekcje muzealne** dla łącznej liczby **1.639 uczniów** szkół podstawowych i średnich.

✱ Do udanych imprez oświatowo-popularyzatorskich należała „**Niedziela w Muzeum**”, zorganizowana przez grudziądzkie Muzeum po raz pierwszy, a wzorowana na inicjatywie Muzeum Okręgowego w Toruniu, współpracującym w zakresie jej przygotowania i propagandy z Redakcją „Nowości”. Celem „Niedzieli” było zainteresowanie Muzeum i jego zbiorami oraz formami pracy jak najszerszych kręgów społeczeństwa, zarówno w przekroju środowiskowym jak i wiekowym. W programie grudziądzkiej „Niedzieli w Muzeum”, w dniu 3 czerwca br. (podobnie jak w Chełmnie i Brodnicy,

Migawki z „Niedzieli w Muzeum”: uczestnicy konkursu rysunkowego, wystawa prac przed gmachem Muzeum, jedna z barokowych rzeźb z Pałacu Opaterek

w Toruniu — w dniu 27 maja br.), znalazły się następujące propozycje (poza aktualnie dostępnymi wystawami stałymi i czasowymi):

jednodniowa wystawa 8 drewnianych barokowych rzeźb, pochodzących z **grudziądzkiego Palacu Opatok** przy ul. Klasztornej, mieszczących się dotąd w niszach muszlowych w dwóch kondygnacjach, a obecnie — po konserwacji, a przed umieszczeniem ich ponownie w niszach elewacji — udostępnionych po raz pierwszy „z bliska” szerokiej publiczności;

jednodniowy pokaz prywatnych zbiorów grudziądzkiego kolekcjonera mgra Tadeusza Hermana pt. „**Odznaki Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w okresie II wojny światowej**”, połączony z wieczornicą słowno-muzyczną poświęconą 40-leciu bitwy pod Monte Cassino. Na wystawę złożyło się około 270 odznak, w tym wiele unikatowych (odznaki dywizyjne, pułkowe, batalionowe, kompanijne, szkół wojskowych, odznaki rozpoznawcze, oznaczenia bojowe, znaczki poczty polowej i obozowej PSZ na Zachodzie i inne);

otwarty konkurs rysunkowy dla dzieci i młodzieży, związany tematycznie z architekturą Muzeum, eksponatami bądź impresjami towarzyszącymi pobyтови w Muzeum. Wpłynęło nań ogółem 86 prac (48 — w kategorii młodzieżowej i 38 — w kategorii dziecięcej), które — po odbytu na miejscu posiedzeniu jury — uhonorowano nagrodami i wyróżnieniami, udostępniając je równocześnie zwiedzającym na doraźnie urządzonej wystawie na planszach przed gmachem Muzeum;

otwarty konkurs dla młodzieży na najciekawszy komentarz słowny o ekspozycje muzealnym, przeprowadzony na wystawie „Polskiej sztuki współczesnej”, w którym uczestniczyło kilkanaście osób. Przyznano nagrody i wyróżnienie dla uczniów obu grudziądzkich Liceów Ogólnokształcących;

porady ekspertów — w ciągu całego dnia — umożliwiające posiadaczom zabytkowych przedmiotów lub cennych pamiątek zorientowanie się w wartości i znaczeniu przyniesionego obiektu. Była to także okazja do przekazania pamiątek historycznych grudziądzkiemu Muzeum.

„Niedziela w Muzeum” wzbudziła wśród grudziądzan duże zainteresowanie, czego dowodem była m.in. frekwencja zwiedzających wystawy (około 500 osób), licznie zebrani uczestnicy wieczornicy słowno-muzycznej oraz kilkudziesięcioosobowa grupa dzieci i młodzieży biorąca udział w konkursach.

(bos.)

WYDAWNICTWA NADESŁANE

Artymowski J., Piotrowski W. — Archeologia Dolnej Austrii w I tysiącleciu naszej ery, Warszawa 1930 (nadesł. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie).

Chojecki R. — Historia Łosic i regionu. Informator wystawy; Biała Podlaska 1981 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej).

Chwaliszewski R. — Bractwa Strzeleckie na Ziemi Nadnoteckiej, Piła 1980 (nadesł. Muzeum Okręgowe im. Stanisława Staszica w Pile).

Chwaliszewski R., Krowicki K. — Bitwa pod Dąbkami, 13 września 1431. Wybór tekstów, Piła 1981 (nadesł. jw.).

Chwaliszewski R., Łuczyńska B. — Powstanie Wielkopolskie 1918—1919 na ziemiach województwa pińskiego. Przewodnik po wystawie, Piła 1978 (nadesł. jw.).

Domagała R. — Dzieje Torunia. Ekspozycja w ruinach Zamku, Toruń 1979 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Dunin-Karwicki J. — Szabla polska. Wystawa militariów, Warszawa 1980 (nadesł. Państwowe Muzeum Archeologiczne w Warszawie).

Dzieje Polski w medalierstwie pamiątkowym. Wystawa, Rzeszów 1980 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

Gąsczyk M. i 4 in. — Lubelski wątek w życiu i działalności Bolesława Bieruta, Lublin 1981 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Lublinie).

Górecki J. — Z dziejów miasta Radomska, Radom, b.r. (nadesł. Muzeum Regionalne w Radomsku).

Hojka Z. — Bydgoszcz nieistniejąca. Materiały ikonograficzne ze zbiorów Muzeum Okręgowego w Bydgoszczy, Bydgoszcz 1982 (nadesł. Muzeum Okręgowe im. Leona Wyczółkowskiego w Bydgoszczy).

Kowalski M. — Ordery, odznaczenia, odznaki, orły i medale Ludowego Wojska Polskiego. Informator wystawy poświęconej 38 rocznicy LWP 1943 — 12.X.1981, Biała Podlaska 1981 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej).

Lamparski S. — Pieczęcie herbowe miasta Trzcianki. Informator, Trzcianka 1981 (nadesł. Muzeum im. W. Stachowiaka w Trzciance).

Libucha T. — Polski portret wojskowy od XVII do XIX wieku, Lublin 1981 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Lublinie).

Matysek E., Wojtulewicz H. — Sport w numizmatyce i medalierstwie. Wystawa z okazji XXII Olimpiady w Moskwie, Lublin 1980 (nadesł. jw.).

Moskwa K. — Pradzieje południowo-wschodniej Polski. Informator, Rzeszów 1979 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Rzeszowie).

Pawłowska M. — Krótka broń palna w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu. Katalog, Toruń 1980 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Polski portret historyczny w grafice i medalierstwie, składanka-zaproszenie, b.m., 1980 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Białej Podlaskiej).

Smacka J. — Pieniądz polski 1918—1978. Katalog wystawy, Wrocław 1979 (nadesł. Muzeum Narodowe we Wrocławiu).

Szałkowski Z. — Na polach Grunwaldu. Informator o miejscach historycznych związanych z Bitwą Grunwaldzką, Olsztyn 1978 (nadesł. Muzeum Warmii i Mazur w Olsztynie).

Szysko-Czyżak A. — Medale polskie XVI—XVIII w. w zbiorach Muzeum Okręgowego w Toruniu. Katalog, Toruń 1981 (nadesł. Muzeum Okręgowe w Toruniu).

Zbrodnie hitlerowskie w Grudziądzu i okolicy, Grudziądz 1981 (nadesł. Oddział ZBoWiD w Grudziądzu).

(now.)